

UBL: BKNOOG 31

Rochevogel
31.

De Zistor

Van de schoone en Verduldige

HELENA

Van Constantinopolen /

Een Konings Dochter , die 27 Jaren achter Lande
doolde, in groote Armoede, Brood biddende.

Seer plesant om te Leesen / en met schoone Figuren verciert.

Te Amsterdam , By de Erbe HENDRIK vander PUTTE , Boekver-
kopers op 't Water / in de Tootsman.

PROLOGE.

Alle blyde zinnkens, alle reine Conduitekens:
Die gaarne in 't Briëel vol zoete spruitkens;
Hun verwandelen, om der bloemkens jeugt,
Als d' oude geste, bid haar virtuitkens,
Zoo plukt de Bloemkens, smaakt de Fruitkens,
Want elks Geest daar wierd in deugt verheugt,
Elk Konstenaar zeyd van konst en deugt;
Maar die minst weet (als men dagelyks hoort,
Die blameerse meest, dus nochtans gy meugt,
De Materie wel Leezen ongestoort.

Nu als ik overdenke de Goddelyke kracht,
Wat zyn Goddelyke gratie heeft bedacht,
Aan hooge, aan neder, aan groote, aan kleene,
Zoo bevind ik dat niemand en heeft macht,
Te weder staan, 't zy dach ofte nacht,
Zyn groote Ordonnantie in 't gemeene,
Zoo men hier vinden zal in deze Historie kleene,
Hoe een Maagt, schoon ende deugdelyk,
Ging doolen in grooter ellende alleene,
Om dat haar Vader haar wilde trouwen vriendelyk,
Maar wat God belieft is altyd meugelyk.
Na het duister den dagh verklaren deet,
Na den Regen komt klare Sonne-Schyn,
Na 't leven komt sterven, 't hert bezwaren moet,
Na het sterven komt behouden of verlooren:
Wel hem die zyne Levens Termyn,
Besteed heeft in Gods behaagen,
Dat men van zyne deugden syn,
Na zyn Dood zal doen gewagen,
Het is te beklagen die na ondeugt,
Peint te jagen, want hy is ontvreugt,
Zynder eeren berooft, en der eeuwiger vreugt.

MU. DERNED.
LETTERKUNDE
TE LEIDEN

Hoe de Koninginne van Constantinopolen
een Dogter baarde, welke Helena genaamt wierd,
en hoe den Koning na de Dood van zyn
Huysvrouw op Helena verliefde.

Nde geboorte onses Heeren Jesu Christi / in den jare 800. was St. Clement Paus te Komen / en had een Suster die Koninginne was van Constantinopole / zynde zwanger / waarom haaren Man een boede zond na den Paus / en bragen liet hoe men het kind zoude noemen. So ontbood den Paus weder / was 't een Zoone zo zou't Clement heten / en was 't een Dogter / dan Helena. Als nu de tijd der nature volbragt was / zo baarde de Koninginne een Dogter / die Helena genaamt wiert / ende zy wies op in alle deugden en Godsdiens / en wiert zo opnemende schoon / dat men haars gesphen niet en vond / en als zy 14 Jaren oud was / stier

haar Moeder. Als de Koning nu zonder Wijs was / zo zand hy boden in alle Landen om voor hem een Vrouw te zoeken / die zo schoon ware als zyn Dogter / die men zo nergens vond. Ten lesten wiert hy ontfangen met quader liefde op zyn Dogter / en dacht die te trouwen tot een Wijve / 't welk hy haer ook te kennen gaf / waer af zy zeer verwondert was / en viel op haar knien : bad met weenende oogen / en zeyde : Och liebe Vader : weest beter beraden / want men bind vrouwen genoeg die gy trouwen meugt met God en met eeren / al en trouwt gy my niet / tot verdoemenisse onzer beider zielen. Doe zeyde de Vader / dat hy daer niet na vraegde / hy zoude se trouwen wie het lief of leed was. Doe zeyde Helena / weest Vader / dat ik liever sterben wil dan u trouwen. Binnen deeze tyd hadden de

ongeloofige Komen belegert / zo ontbood den Paus aan Coning Anthonis om bystant. Waer toe hem de Coning haastelijc bereyde met alle zijn Armeey / en reysde na Komen / daer hem de Paus verwelkoomde. Doe zeyde de Coning: Oertwaardige Vader! Ik ben hier gekomen om u te helpen / en uwe byanden te berjagen / (wilt God) eer wy scheiden zullen / behoudens dat gy my een beede consenteeren zult als de Oorlog gedaen is / anders en begeert ik niet booz mijn arbeyd / ende en wil dy 't niet doen zo zal ik terstont van hier reysen / zonder u bystant te doen. Als dit den Paus hoorde / zeyde hy; dat hy zyn beede consenteeren zoude; want hy meinde dat hy geen onredelijke zaken begeerten zoude. Doe was de Coning verblyd: ende heeft hem bereypt om te slypen / ende trok buyten Komen / daer hy zo vreeselijc sloeg tegen de ongelovige; dat hy 't velc behielt / ende zo wierden alle vlygtig / en verlieten Komen. Doe quam Coning Anthonis weder binnen Komen met Victorie / en doen ging hy tot den Paus / zeggende dat hy weder na huis wilde reysen / en begeerde dat hy hem beloofte hadde. Den Paus zeyde; begeert dat gy wilt het zal u geschieden. Doe zeyde de Coning / zo begeere ik dat gy my consenteert te trouwen Helena / myn Dogter u Nigte. Den Paus dit hoorende / zeyde: Liebe Swager; begeert eenige beeden / want die is tegen God en de reben. De Coning zelden gy hebt my beloofte myn beede te consenteeren en ik begeere anders niet; ende en wil dy het niet doen / zo en zal ik van Komen niet scheiden / of ik zal de Stad verdistrueren.

Hoe den Engel Gods den Paus eenen brief bragt als hy Offerhande dede.

Als dit den Paus gehoozt hadde / zoo bad hy zyn Swager dat hy blyben wilde tot 's anderen daags na dat hy offerhande zoude gedaen hebben / 't welc de Co-

ning dede. Als nu de Paus d' offerhande begonnen hadde / bad hy God dat hy hem vertoonen wilde / hoe hy 't niet zijnes Swagers beede maaken soude. God heeft zyn gebed verhoort; en daer is een Engel gekomen / die een byes op den Altaar leide. Als de Paus die byes las / zo sag hy dat hy zyn Swagers beede consenteeren zoude / want hy die niet gebuyphen zoude so hy meynde. Doe was de Paus verblyd / en na d' offerhande heeft hy met bezegelde byebren zyn Swagers begeerte geconfirmeert. Doe was de Coning verblyd / en is gereys na Constantinopelen om zyn Dogter te trouwen; dewelke als zy haar Vader sag / zoo heeft zy hem seer vrydelijc welkom gheete. Doen kusten de Koning zyn Dogter aan haar mond / ende zeyde: Mijn liebe Dogter; gy zijt alleen die myn hert bemint boven alle Vrouwen der Wereld / en ik zal u trouwen; want u Gorn heeft my 't geconsenteert. Doen zeyde Helena / ik en gelobe niet dat de Paus magt heeft u te consenteren dat tegens Gods Wet is; en daarom sal ik u niet trouwen al soudt my het eene lid van 't andere doen trekken. En na deese en veel andere woorden / dede de Coning zyn Dogter slapen gaan. Ende hy gebood dat men 't hof behangen soude met tapjterpen / want hy haer des anderen daags trouwen wilde.

Hoe Helena half disperaet in haar Kamer ging, daar zy zeer weende, en in haar handen sloeg.

Als dit Helena van haer Vader gehoozt hadde / zo is zy van hem gescheyden / en ging in haar kamer / daerse seer grootemigbaar maakte: weenende; en in haar handen wjngende. Clarisse haer Kamerier dit ziende; wilde vertroosten / maar Helena wilde daer niet na hooren / en greep 't zwaert dat in haar kamer was / en zeyde met selle woorden tot Clarisse / neeme dit zwaert en dooet my daer mede / of ik sal 't zelve

zelve in myn herte steeken. Vrouw zeyde Clarisse: en weent niet meer / ik zal u goede raed geven om u Vader te ontkomen: wy zullen terstont op de haven gaan / en daer zult gy een Schipper huren / die u in een ander Land voeren zal / en alsoo zult gy uwen Vader ontkomen.

Hoe Helena met een Schip haren Vader ontquam na een ander Land.

Helena verstaan hebbende den goeden raad van Clarisse; zo en wilde se niet langer beyden / en heeft eenen gulden mantel om genomen: en gaf Clarisse een koffer met goud / en zijn so onder haer beide gedaen na de haven; terwyle het Hof gezin slyp / en ontwekten daer een Schipper tot wien Helena zeyde; Staet op haestelijc / en voert my met u Schip in een ander Land daer gy wilt. De Schipper zeyde / Vrouw dat en derf ik niet doen / want u Vader meent u te trouwen / en dat hy 't vernam als ik weder hier quame / hy zoude my doen dooden. Doe zeyde Helena; vriend / ik zal u so veel gelyc geven; dat het u niet van noden zyn zal wederom te keeren. Vrouw / zo zal ik u voeren; zeyde de Schipper / als het u belieft. En aldus is Helena weg gereys / ende scheepde van Constantinopelen met weenende oogen / en Clarisse is weder in 't hof gedaen in haer kamer / daer zy op haar bedde ging leggen slapen. Des morgens vroeg zond den Coning zynen Kamerling tot Helena; om te zien offe gereed was / want hy haer verbeede om te trouwen; De Kamerling quam kloppen booz Helenaas kamer; daer niemant sprak / waerom hy gram werde en heeft zoo stoutelijc op de deure gestooten / dat Clarisse daer by ontwaakte / en vroegde wie daar klopte. De Kamerling zeyde; Ik ben 't. De Coning doet vraggen myne Vrouw Helena; offe gereed is dat se haestelijc tot den Coning come / want hy haer verbeedt. Doss

heeft Clarisse den Kamerling in-gelaten; en is met hem na Helenaas bedde gedaen / en heeft de gordynen open gedaen / reyt of zy anders niet geweten hadde / dan dat zy daer hadde liggen slapen / en wert seer weenende / en zeyde; Esclap waar mag myn Vrouw zyn! dat ik haer niet en binde. En als de Kamerling dit zag / is hy terstont by den Koning gedaen ende zeyde 't hem.

Hoe den Koning tot Clarisse quam, Helenaas Kamerier.

Als hem de Kamerling dit gesept hadde / zo wert de Koning heel verstoot / en slyp terstont in haer kamer: daer hy Clarisse bond / welke hy vragde waar zyn Dogter was. Clarisse zeyde / dat zy 't niet en wiste. Doe dede hyse vangen / en zeyde; 't en zy dat gy my myn Dogter niet en wijst / ik zal u doen sterben. Doe wert Clarisse verbaert: en slyp op haar knien; biddende om lyfs genade / en seyde; Heer Koning / ik zal u de waarheyt seggen van u Dogter; Gister avond als wy slapen soudten gaen / wilde se haar zelve dooden / dat ik nautwelphs keeren konde; ende ik seyde haer / dat het beter waer dat zy weg ginge / ende dat se een schip huurde: en voer daer 't God belieft; ende als zy dit hoorde / zo is zy 't scheepe weg gedaen. Doe wert de Koning gram / en dede Clarisse berbernen; ende hy zwoer hy zynen kroone / dat hy nimmermeer rusten zoude: eer hy zyn Dogter gebonden hadde / ende heeft hem gereet gemaakt met schepen en gewapende mannen / daer mede hy weg trok om Helena te zoeken / die hy gebonden heeft twee-en-twintig jaren daer na.

Hoe Helena te Slays aan quam, en hoe zy kortz weder te Zee trok, daar het Schip vreeselijc bevogten wierd, en zy van de Rovers genomen wierden.

De schoone Helena is na veel zeplens met het Schip gekomen tot Slays

In Vlaanderen / en zy heeft den Schippen
wel betaalt / en van hem oozlof genoomen /
en is gegaan na een Klooster / daar Kerste-
nen Nonnen in woonden op tribuyl / onder
den Heere van den Slupp. Ende als He-
lena het Klooster naakte / zo begonnen alle
de Kloekens van zelf te luyden / waar af
de Nonnen zeer verwonderd waren / ende
gingen alomme upzien / zo zagen zy een
Vrouwe komen aan de Zee-kant / 't welk
Helena was / ende zy gingen haar tegen
met kruyden ende vanen / en ontfingense ;
't welk Helena verwonderde / ende zeyde
datse des niet waardig was. En de Non-
nen haeden haar datse by haar lieden bly-
ven wilde / dat Helena haar beloofde : en
ging mede in haar Klooster / daar zy zoo
lank bleef tot dat het den Coning Kontabyt
hernomen heeft / die zyn boden zond in
het Klooster / dat men hem Helena zenden
zoude om zyn boele te wesen ; en deden zy
dat niet / hy zoude het Klooster doen verber-
nen. En als Helena dit verstaan heeft / zo
heeft zy terkont oozlof genomen aan al de
Nonnen / die zeer dzoebig waren / en is we-
der gegaan na de Zee-kant / daar zy een
Schip vand met Coop-lieden / die zy om
Gods wille bad dat zy haar doch mede
vaaren wilde / datse gaarne deden. Maar
helaas ! hojts als zy met de Coop-lieden in
Zee was / zo ontmoete haar een roof- schip
dieze vreesph bedogten / zo datse van de
Zee-robers obertwonnen ende genomen
wierde ; en zy wierpen alle de Coop-lieden
over boord / ende lieten niemant leven dan
alleen Helena / die nam den Capiteyn in
zyn schip / ende hy wildefe houden booz zyn
boel / haer nemende in zyn armen / en kuste-
se : dog Helena had daar gaarne tegen ge-
weest / maer 't mogt haar niet baten / want
hy wildefe terkont onteeren. Als dit Helena
zag / bielse booz de Capiteyn op haer knien /
hem biddende datse eerst haar gebed mogte
spraken / 't welk haar den Capiteyn consen-
teerde. Zy viel dan op haar knien / God

aanroepende met devoter herte / ende zelde :
By weet myn God waerachtig /
Dat ik ontbloden ben met zinnenboozdachtig
Mijn Vader pragtig /
Dat openbaertlyk is bekent :
Maer my te beschermen en ben ik niet magtig
Sonder u goederieren hulpe kragtig /
Die ik ben verwagtig /
Gelyk ander : O Hemels Regent ?
U Goddelijke oogen tot mywaerts went /
En wilt my barmhertig aanzien /
Dat ik mag blyven ongeschent :
Wilt my behoeden / O Heer der Heeren !
Behoet my van dese boeden hier ontrent /
Dat ik mag blyven in mynder eeren /
Op dat ik mag wven Lof vermeerren.

Ende God heeft verhoort het Gebed
van de bedrukte Helena / ende daar is ter-
kont een groot ontweer gekomen / en heeft
het schip in stukken geslagen / zo datse alle
verzonken ; maer Helena bleef blytende
op een stuk van 't schip / twee dagen ende
twee nagten / komende met de bloeden
in Engelant aan een Wogaart / daar de
takhien ober 't water hingen / die Helena
greep / ende trok haar zelve zo te Land / en
is gaan zitten in den hof / haar rustende.

Hoe den Coning Helena in den
Hof vond zitten.

Als nu Helena by na dood in de Wo-
bzik spanceeren met zyn Edelen / en bont
de schoone Maagt daar zitten / ende zelde /
Jonkvrouw hoe komdy hier / ende wie
heeft u klederren zoo bedruken ? doe zeyde
Helena ? Heere en vzaegt my niet meer /
maer doet my een luttel vzoeds / of 't herte
zal my bezwijken : en met dien viel zy in on-
magt. En den Conink hield haar hoof
in zynen schoot / en stak haar kruyt in den
mond / zo datse weder brquam. Doen
vzaagde haar den Coning andermaal ; hoe
haer klederren zo vuyl waren ? Doe zeyde
He.

Helena ; Ik was in een schip met Coop-
lieden op de Zee / daar ons de robers von-
den ; en doodense alle die in 't schip waren /
zonder my ? en de robers wilden my ontee-
ren ; maer daar quam enen grooten storm /
die het schip in stukken soeg / ende zy ver-
zonken alle die in het schip waren sonder ik
die home gedreben twee dagen en twee nag-
ten lang op een stuk van den scheepe / tot dat
ik hier in desen boogaert gekomen ben. Als
den Coning dit hoorde ; hadde hy mede-ly-
den / en heeftse op een paert gefet ende bin-
nen Tonben gebragt ; want hy wel dogte
datse een wel geboren Maagt was / en van
Edelen geslagte / om datse met Goud la-
ken bekleed was.

Hoe de Coning van Engeland de schone
Helena trouwde.

Den Helena een wijle tyd in des Co-
nings Hof gewoont hadde / zo merkte
hy haer deugdelyke manieren / en is hy
een tyd met haar gaan spanceeren ; en hy
begonde haar te vzaegen van wat Land
zy was en van wat af-komst ; Doen bielse
op haar knien ende zeyde ; Heer en ver-
gramt u niet : want ik en noeme myn ge-
slagte niet / maer tegen den wille mynig
Daders ben ik upt myn Land gebloden /
want hy my sozelyk wilde trouwen / en
ben aldus avontuurlijk gekomen in uw
Land. En de Coning hiesse van der aarde :

en zeyde : Jonkvrouw gy waart weer-
dig te zyn een Koninginne / daarom belobe
ik u te trouwen / en te maken Conin-
ginne van Engelant. Helena viel doen
weder op haar knien en zeyde. Heer Co-
ning by uwe gracie / het waer zeer groote
Ontwijghent dat gy my trouwen zoude /
die niet en weet wie ik ben / ofte van
wat Land / ende en heb anders geen
goet / dan de klederren die ik aan hebbe ;
Doen namse den Coning met ter hand /
en zeyde : Mijne uptverhooren Vrou-
we ; ik hebbe nu goeds genoeg booz ons
beyde. Ende den Coning is gegaan by
zyne Heeren / Daar hy tegen zeyde : ik
wil dat gy alle deze Maagt zoo veel
eere doet als my zelden ; want ikse trou-
wen wil / en makense Koninginne en
Vrouwe van alle dat myn kroone toebe-
hoort. Doen zeyden de Heeren al t' sa-
men : Heer Coning wat utwees belieft /
bellest ons ook. Maar de oude Conin-
ginne nam haer Soon de Coninghy op
d' een zyde en zeyde : vuyl katijf / benje
dol en upfynnis datse desen trouwet ;
Die al de Werelde booz-loopen heeft ?
ende is het dat gysse trouwt / ik zal u
beyden zulken last bereyden dat gy des u
leven lang gedenken zult / gelyk (helars)
waer zeyde / want zy stelde namaals zul-
ken vzeaderpe aan / dat zy en twee an-
dere Mannen daarom verbrant werden.
Doen zeyde de Coning / zegt en doet wat
gy wilt ; ik zalse nogtamp trouwen. En
zo is den Coning van zyn Moeder geschep-
den / en deed gekleden dat men alle ding
bepeden soude / en 't hof bercleren en be-
hangen na den staat en toe behoren des
Conings : 't welk alsoo gedaen werd. Des
andere daags heeft de Coning met groote
eeren getrouwt de schoone Helena / en
daer wert grooter Feest gehouden 20 dagen
lang / daar na is elk weder bereyft ; en
des Conings Moeder is ook betrokken
na Doereren tot haren Paleyse ; ende de
Ho.

Koning en Koninginne bleven te Londen in vzeugden levende / want zy malhander boden maten lief hadden / ende bleven by malhander omtrent twee jaren lang : en zy wert bezugt van twee jonge sonen / die namaals veel d'züks leden / als ook hunne Moeder veel armoede / dooz de groote verraderij van des Konings Moeder.

Hoe de Paus brieven zond aan de Koning Hendrik van Engelant , om bystant.

Op eenen tyd is gekomen den Koning Butoz van Armenien / met groote heyrkracht / en heeft beleget de Stad Romen. Als den Paus zag dat hy zoo zeer overlast was / zoo sond hy boden aan alle Kercken Prince om bystande ; en sonderling schreef hy ook aan Coning Hendrik van Engelant. Als dese de bzieven ontfangen hadde / soo beropde hy hem met een groot leger ; ende maakte den Hertog van Clocestre Kruwaart van Engelant. Ook deede de Koning maken drie gelijke zilvere Zegels / eenen behielt hy selve ; den anderen gaf hy Helena / en den derden den Hertog van Clocestre / hem bevelende alle zyn goed en Landen ; want hy den Hertog betrootide boden alle zyne andere Heeren. Ende heeft zoo ten lesten oorlof genomen aen Helena en aen den Hertog / en aen zyne Heeren / en bad hen dat zy zyn land en volk getrouwt wilsden zyn / en is doe vertrokken. Als Koning Hendrik gerepft was / quam d' oude Koninginne dikwils in 't hof / om Helena te bezoeken / want zy zwanger was. Zoo gebielt op een tyd dat d' oude Koninginne by Helena sat / en leyde dessels hooft in haren schoot / zoo datse in slaap viel : doe nam de oude Crumassele / Helenaas Zegel upt haar bozse / en alffe ontwaakte ; namse van haer oorlof / en dede een Goudsmit halen / die 't Zegel conterseptre / daer niemant af en wist dan zy en den Goudsmit / den

welken als den Zegel volmaakt was / zy deselve dood stak / en wierp hem in 't water dooz een venster. En doen is zy terstont weder gekomen / en heeft het Helena in haar bozse gesteken / zonder haar weten.

Hoe Helena 2 Sonen baarde , en hoe zy van d' oude Koninginne verraden wert , dewelke den Koning schreef datse gelegen was van 2 jonge Honden.

N dat de tyd der natuure verbult was / so baerde Helena twee schoone zoonen : dies Kruwaart zeer blpde was / en zepde tot d' oude Koninginne / dat hy het den Koning schrijven zoude / en heeft een bode gesonden niet eenen bzief. Maer de oude Coninginne heeft een boode te Doeveren gewagt / want hy daer booz-hy moeste passeeren. Als de bode daer quam wiert hy tot d' oude Koninginne gebragt : die hem goede Cler aan deede / daer hy zo veel d'ronk dat hy in slaap viel. Doe nam de oude Koninginne de busse met de bzieven / en nam daer upt den bzief die Kruwaart aan den Koning font / daer in stont dat Helena gelegen was van twee schoone Soonen ; welken bzief zy verbzant heeft / ende schreef eenen anderen / als dat Helena mis-ballen was van twee vzeesslyke Honden / hem ontbledende dat hy terstont schypven zoude of mense dooden zoude of niet. En heeft den bzief gezeget met des Konings gecontersepten Zegel / en heeftse doen de bode in zyn busse gesteken byuten zyn weten : en als de bode ontwaakte is hy na Romen gerepft / en albaat gekomen zonder eenig belet / en heeft Koning Hendrik den bzief gegeven / dien hy las. Ende als hy die valsheyt gelesen had ; wiert hy beschaamt / ende gaf het den Paus te kennen / die hem seer verwonderde / en vzaagde van wat Land datse was. Doe vertelde hy de Paus hoe hy haar in zyn

zyn lande gebonden had by een fonteyn / en datse upt haar Land gebloden was om dat haer Vader haar wilde trouwen ; en hoe hy ze troude tegen zyn Moeders dank / maer kon nooit weten van wat Land datse was. Doen wert den Paus van binnen beroert ; en zeide na uitgeben uwer woozde / so dunkt my dat gy myn Nigt hebt getrouwt / die uit haer lant gereist is om dat haer Vader haer trouwen wilde / en niemant en weet waerse verbaren is / waer af hy hem wat verblypde ; maer maekte groote misbaer om de quade ydinge die hem geschreven was / dog de Paus vertrooste hem na zyn beste vermoegen ; en zepde zyt gerust / 't en is misschien zo niet : maer sigtelijc heeft dit yemant gedaen om u byzouw tegens u bypl te maeken met leugenen ; 't welk u eygen Moeder wel gedaen mocht hebben ; want my dunkt het byzouwen geschift is. Doen zepde de Koning / dit en is zoo niet ; want desen bzief was besegelt met den zegel die ik myn huisbyzouwte liet / ende den Hertog van Clocestre / als ik weg trok. Doen zepde de Paus ; Nemant mogtse wel gecontersept hebben / dus schypft dat men uwer byzouwen byzouwen beware tot dat gy selve te Londen komt ; ende ik zal den bzief met eene van myn boden senden ; dat hy nergens belet en woorde. En aldus heeft den Coning gedaen / dat hem den Paus ried. Ende den bode is ten lesten gekomen by Doeveren / daer de oude Coninginne haar verspieders hadde / die den boode aanbaerden / en bzagten hem by de oude Coninginne ; die hem in haer kamer leyde / en deede hem zo goede Cler / dat hy in slaap viel van d'ronkenschap. Doen benamse den boode den bzief / die zylas en herbzande / en deede haren Capellaen eene anderen bzief schypven ; waerom zy hem groote giften beloofde / ende zy deede schypven aan Kruwaart ; dat hy Helena terstont herbarnen zoude met haer twee kinderen ; zonder vertoeben als hy den bzief zoude gesien hebben. Ende dezen bzief heeft de val-

sche Crumassele toe-gezeget met den valsche zegel / en den boode heymelijc in spribusse gesteken. Doen ginse weder tot den Capellaen ; en heeft hem nog agt diergelijche bzieven doen schypven daer in den laesten stont / dat den Hertog niet laaten zoude te herbzanden Helena met haere kinderen ; en deede hy 't niet ; hy soude 't op hem verhalen / en op alle de geene die hem ten tienden lic bestonden. Dus is de bode van daer geschelden / en is gekomen tot Kruwaert dien hy den bzief gaf / den Hertog heeft hem geleezen / ende spzakt tot den boode ; wie heeft u dezen bzief gegeven ! Ende hy antwoorde Koning Hendrik. Den Hertog zepde / gy liegt ; want den Koning dat noit en peinsde. Maerom den Hertog de boode deed gebangen zetten ; tot dat hy de waerheit zoude weten. Ende als de boode van de oude Coninginne was geschelden / keert zy haer weder tot de Capellaen en zat by hem tot dat hy agt bzieven geschreven had ; en vermoozde hem doen / doen werpende dooz een venster in 't water / op dat haer verraderpe verborgen zoude blipven. Daer na deede zy tot haer hoosmen agt onbekende Mannen / ende zepde datse haer elk zoude geeven tien mark gouds ; dat elk van hen lieben eenen bzief dzagen zoude aan den Hertog van Clocestre / hem zeggende datse van Koning Hendrik quamen ; diense binnen hoosmen lieten. Ende dit hebben deese agt mannen gezwoozen te doen. Ende zy deeden alle dagen twee van haer lieben gaan ; elk met eenen bzief tot den hertog d' een booz d' ander na. Den hertog dit zleude ; wist hier geen raedt toe / en ontbood d' oude Coninginne ; zeggende dat hy met haer te doen hadde. Ende zy is tot den hertoge gekomen / die haer zepde : Siet byzouw dese bzieven / ik en derffe onse jonge byzouwte niet tonen. Doen zepde d' oude Degraderesse : Maerom ? zy moet het dog eens weten ; ik zalse haer wel tonen. En is zo met den hertog gegaen tot Helena / haer toonende

des Konings blyben. Ende als Helena die gelefen hadde zepde zy: Ach laep hoe mag dit komen dat de grootste lief de die my den Koning betwees als hy weg trok / dus verheert is? Dit horende de hertog ende Maria zyn Nigte / wlerden zeer weenende / als meede meer andere Vrouwen die daar by waren. Maar d' oude Gramassele vertrostenfe al te zamen met gevelingsde herten. En als zy aldus by Helena waren; quam daar den deeden byzef die nog scherper bebel deede dan d' andere twee byzelen. Doe ging de oude Coninginne zitten by Helena / ende zepde: Dochter weest te vreden / so lange als ik lede en zal u niet misfchen / al zoude ik myn lijf voor u abonturen; daer Helena een luttel af verbyt wiert / maar des anderen daags 's mozzens quam daar eenen anderen die dese zaken zo langer zo zwaarder bebel deden. Waar af den hertog zeer bedroeft wert / en zepde tot d' oude Coninginne / wat zullen wy in deese zaak doen? Doen zepde de oude Matrone / de byzelen die mynen Zoon zendt zyn hoe langer hoe fterger; hier in wil ik my niet moejen want ik zyn gramfchap zeer ontfie. En des anderen daags quam enog twee mannen elk met zenen byzef tot negen toe / waar of de leste de fterngfte was. Zo is de oude Coninginne met der haast gerepft na Doebeten / zeggende dat zy haer Zoons bebel niet langer weberftaan wilde: waar af den hertog zeer verfezakte / want hy vreesde zo hy des Konings bebel niet en deede / dat hy lijfen goet verliefen zoude / en bond hem bezwaect dat hy zyn Vrouw zoude doen ombzengen. Doen zepden des Hertogen Raads-lieden / Heere het is beter dat een Vrouw alleen (nadien 'den Coning bezert) sterbe / dan dat gy en u geheel hupp / met nog hondere daer toe / sterben zonden moeten.

Hoe Maria van Cloestre, des Hertogen Susters Dogter, zyn Nigte, voor Helena verbrand werd.

Doen de Heeren dit tot den hertog gefez hadden / ging hy tot Helena met den laetsten byzef / die hy al heel uit zag met weenende oogen / en zepde / Ik wilde dat ik niet geboren waare / zo en zoude ik die felle werk niet volbzengen / dat my den Coning beboolen heeft. Doen zepde Helena / Is 't zoo myn Wang wille / ik wil gaarne sterben / maar my deet t myn twee kinderheng / dat zy fterben moeten / die noopt pemant en misdaden. Ogh moog ik myn heere fpreken voor myn dood! ik zoude te liever sterben / maar beloes; neen ik. Vrouw / zepde de Hertogs / ik moec myn heere een lid-tecken van u toonen als hy komt / dat hy niet en zegge dat ik eenre anderen gedood hebbe. Doen zepde Helena / Heemt hier myn hand met den kinder die hy my gaf uit groeter lief den doe hy my trouwde / dat hy nu gedenkt der groeter felheid die hy my nu bewefen heeft. Doe riep hy een van zyn knechten / die hy Helenaas hand deede afflaam. Maar de Gemeente van Tonden dit vernemende / wilde den hertog dood slaan / want zy Helena beminden voor haar deugt. Als de hertog dit zag / leide hyze weder op ende dagte dat hyse des anderen daags bernen zoude voor den dage / zonder pemants weten. Aldus is Helena af den nagt gebleven by der hertoge met haar twee kinderheng. En daer wert grooten rouwe bedrerven van alle de geene die daar ware / zonderlinge van Maria van Cloestre des hertogen Nichte / die meynde uit-finnig te wozden / ende zepde / waare dat men haar Vrouw doode / zy zoude haar ook 't leven nemen / en viel op haar knien voor den hertoge / en zepde / Gomm doet my verbernen / en laet myn Vrouw de Coninginne leven. Doen zeide hy dat en mag niet zyn. Doer zepde zy / Gomm gy zult twee kinderen doen maken van lakken ende van andere dingen / die zal ik met my dzagen als gy myn doet dooden / mit betwelke ik myn Vrouw met haar kinderheng

heng verlossen zal. Het is beter dat ik alleen sterbe dan onze vier: dus Gomm / kiest hier van het beste. Ende Helena viel in onnagt voor Maria van Cloestre / ende Maria riep met luyder stemme tot den hertog; Gomm leidet myn Vrouw daer zy by mag zyn van der dood / en dood my / want ik voor haar sterben wil.

Nigt zepde de hertog / na dat gy voor haar sterben wilt / zo zal ik doen utwen rasch ende laet haer arm af faen / die hy sette in zyn fcap-kamer by hem / ende hy bond Helenaes hand aen een van de kinderheng / en leide aen het water / ende fettenfe in een bootken met de dyle Boden en wat Wijn ende leese dzppen. En doen wert zyn Nigte verhzand voor den dage / zo dat niemant en wiste anders niet dan dat het Helena was.

Hoe Helena is in een Bootken gaan zitten en tot Brittagne te Lande quam.

Nis Helena in 't Bootken gefeten / en was zo lange gebaten datfe in Brittagne quam aen een groot Bos / daer zy te lande ging met haar twee kinderheng uit den fcheepe; 't welk aen den derden dag weder keerde voor Tonden / op deselbe plaecte daer Helena in het fcheepken ging. Doen Helena te lande gekomen was / beboost zy deelyk te klagen met weenende oogen / zepde; de alder-getrouwste Marget des Hertogen van Cloestre Nigt / heeft

my van der dood verloft / en is zelver voor my gestozven / 't welk my wel deeren mag want ik nu dog sterbe moet van de Beesten; al heeftfe my verloft van de Menschen. Al mag ik den dood ontkomen / wie zal myn kleine kinderheng boefken? wie zal myn noodzucht winnen? want ik maer een hand heb om my zelven te regeren. En na dezen viel Helena in fcap / ende doe quam daar een Wolfen een Leeuw / en namen de kinderen en dzagense in een Bos / daer zy lange bogten om de kinderen / want elk wildefe beyde hebben.

En dit zag een Heeremijt die in 't Bos woonde; en liep tot de Beesten / en wilde hun de kinderen nemen; doe liep de Wolf weg; en liet het eene kint leggen / maer de Leeuw droeg 't ander in zyn hol. Doen nam de Heeremijt het een kint / ende is doen gegaan daer de Leeuw woonde / daer hy wachte dat de Leeuw vrede van zyn hol was; zo is de Heeremijt in 't Leeuwen hol gegaen daer hy 't kint nog vout; en droeg 't ook met hem in zyn klupfe by 't ander / ende heete het eene Epan en het ander Erm; om dat het een erm hadde aen hem gebonden. Aldus heeft den Heeremijt Felty deese kinderheng geboed seftien jaer lang.

Hoe Helena te Nantes in Bretagne quam te fchepe, met lieden diefe om Gods-wille te fcheepe namen.

Als Helena ontwaekte / waren haare kinderen weg / die zy doen zeer weenede / en vzaegde: helaes! waerom hebben my de beesten ook niet verbeeten / die myn kinderen verftonden hebben? Want ik weet wel datfe my geen mensche genomen heeft. Dus heeft zy al omme half verduuldig faen zien; daerfe niet en zag dan d' eene zyde aen de wildernisse; en aen d' ander zyde niet dan water en wolken. En zag ten laetsten veel fchepen met Hoop-lieden die zy met luyder stemme coerlep; hun biddende om Gods wille /

wille / dat zy haer met hun vreden wilde. En de Kooop-lieden kregen medelijden met haar / ende zyn nebens 't land geboren / en hebben haer in genoomen. Zy vzaegden haar waarom datse dzoebig was. En zy vertelde hen lieden haer abontuur / hoe datse haer twee kinderheng verlooren hadde; dies zy alle medelijden hadden. Ende zyn ten lesten met het schip gekomen te Nantes in Blyttagne / daer zy oorlof nam aende Kooop-lieden / hun zeer dankende. Ende is 30 binnen de stad gaen bidden / een aelmocse om Gods wil. En is ten lesten gekomen booz een voutwe hups / die de arme lieden herbergde / om de helst van datse om Gods wil haelden; daer Helena by woonde zes jaeren lang: maer doen betrouwe van daer want die van Blyttagne alle ongelobig ware.

Hoe Koning Hendrik Oorlof nam aan den Paus, ende in Engeland quam, daer hem zyn Moeder welkom heet.

Als Koning Hendrik te Koomen was / zoo deede hy zo veel dat hy Komen van de ongelobigen berlosten / ende hy verfloeg hunnen Koning Wutoz / daer hy het Engelschen wapen won / te weten / drie Luyvaerden / die Wutoz te boeren plag. Ende is daer na by den Paus gegaen / en nam oorlof. Ende den Paus zepde hem / dat hy wel meynde / dat hy zyn Nigte getrouwt hadde: ende begreede van den Koning dat hy hem daer over schrypen wilde. En de Koning Hendrik is doe na Engeland gereist en quam op Solonien / ende foud een bode tot den Hertoge van Cloestre / hem seggende dat den Koning quame / ende dat hy hem zeer gebod tot Helena / die hy booven alle ding ter werelt lief hadde. Waerom: zepde den Hertog indien hyse zo seer bemint; heeft hyse my doen verbernen met haer twee kinderheng? Doen zepde de boode; O valschen vyzader! hebt gy de schoonste; edelste; ende goeertierentste voutwe vyzant / zoo

bllet weg eer den Koning komt / want hy al 't goet der werelt zo seer niet en beminde als hy haer doet. Dit horende der hertoge / verstont wel dat Helena vyzaden was; ende wert seer weenende. Ende kops na dezen quam den Koning tot Londen / daer hem den hertoge zeer blybeigh ontfing: ende vzaegde hoe het met Helena ware / ende Maria zyn Nigte. Doen antwoorde den hertoge: zeer wel: Doen zepde den Koning: geloof moet God zyn dat hy my zo lange heeft gespaert / dat ikse nog sien ende sprekken zal. Doe quam de oude Coninginne / ende heete hare sone wellekwin met grote misbaer / dat den Koning zeer verwonderde / ende zepde: Moeder en wreeft niet dzoebig / want wy zyn alle gesont weder gekeert. De Moeder zepde: Och Soone / ik hebbe reden om dzoebig te zyn: want de Moeder naer van Cloestre heeft vyzant die liefste die ik ter werelt hadde / dat is Helena met haer twee Sonen. Van dese woorden meende den Koning t'ontsinnen / ende riep dat men den hertoge doodsoege. Waer af de hertoge verbaert was / ende zepde: Heer Koning 't selbe dat ik gedaen heb / hebby my geboden te doen. Doen zepde den Koning: gy liegt valsche vyzader / want gy schreebe my datse gelegen was van twee honden / dat valsche liph gelogen was; want het twee schoone soonen waeren. Als den hertoge van twee honden hoorde / zo wisse hy wel dattet vyzaders gedaen hadden / ende meende hem t'ontschuldigen tegen den Koning. Waer de valsche vyzaderesse spak tot haren Soon; Hadby Helena zo lief als gy zegt / gy zoud wel t'ontsont wone doen over hem diese vyzant heeft met haer kinderheng. Doen vzaegde den Koning den hertoge / hoe hy Helena dorste verbernen. Den hertoge antwoorde / dat hy het hem bevolen hadde met negen vyzaven / bezegelt met des Conings princypael zegel / 't welk ik begeere booz het regt te tonen. Doen zepde den Conink handp't booz 't

segt

regt toonen / zoo verbzaeg ik den misdaad. Ende doen ging den Koning met de Heeren op het Paleys: daer de oude vyzaderesse ook quam / vzaegende haren zone; waerom hy den geenen niet en doode die zyn kinderen hadden verbzant: binnen dese quam een vzeemde boode tot Coning Hendrik / ende zepde / Heer Conink hier buiten is myn Heer den Coning Anthonis van Constantynopolen / ende begeert dat hy in u Stad loeeren mag om wel te betalen. Doen teede hem den Coning tegen met zyne Heeren: ende vzaegde hem wien hy ware ende wat hy zocht? Coning Anthonis zepde: ik zoek de schone Helena myn dogter. Doen zepde Coning Hendrik / ik ben ook bedroeft om een die Helena heet: die de hertog Cloestre vyzant heeft met haer twee Zoonen / 't welk hy bekopen zal eer lang. Doe dat Koning Anthonis hoorde / veranderde hem zyn bloed / ende vzaegde wat voutwe datse was: en van wat Land. Doen zepde Coning Hendrik / dat hy 't niet en wiste; maer hy vertelden hem hoe hyse gebonden hadde by een fonteyne / en hoefte hem gesept hadde datse upt haer Tant gebloden was: om dat haer Vader haer wilde trouwen tot een Wyf / ende hoe hyse trouwde tegens zyn Moeders dank; makende haer Coninginne van Engeland. Dit horende Coning Anthonis / riep met luydel stemme; Och dat zal my ook myn leven kosten. Met dese woorden wert Coning Hendrik zo zeer bedrukt / dat men nauwelipken wiste wie men eerst troosten zoude. Ende zyn na Londen geteden.

Hoe den Koning Hendrik raad hield, daer hem den Hertog verontschuldigde.

Doen deese Koninginnen binnen Londen waren: zo is daer raed gehouden met de Heeren / daer den hertoge van Cloestre booz vzaegt de negen booden; elk met zyn

vyzaven in de hand die hy gebzagt hadde: want hy hadde se al t' samen gebangen geseft ('t welk wpshept was) doe de de hertoge den Coning alle de vyzaven lezen / elk bysonder toonde hem zynen Zegel / 't welk den Koning zeer verwonderde / ende deede elken bysonder zweeten / de een booz de ander na; waer af datse de vyzaven gebzagt hadden / ende wiese haer lieden gegeven hadde. De boode van Komen zwoer / dat hem de Paus zyn blyef gegeven had. Doen zepde koning Hendrik met sellen moede / dat hem de Paus vyzaden had / zweetende dat hy dat op hem wzeken zoude. Ende doen deede men de ander agt booden zweeten; waer af de zeven valsche liph zwoeren / maer de achtste zepde; Heer Coning: ik en weet niet wat men my doen sal; hangen ofte vyzanden; maer om myn Ziel te zalbreuen / zal ik de waerhept zeggen. Dit hoorzende de oude Coninginne; dat de boode de waerheit zegen wilde / is gelooopen tot haren soone den Coning / seggende; zoone my verwonder seer hoe dat gy zo lange vzaant om regt te doen over den Hertoge / die Helena heeft doen verbernen. Dit verhoorde den Hertoge / ging booz den Coning ende zepde; Heer Coning doe gy upt den Lande teyde / doen stelde gy al u Landen onder myn magt dien ik nog in handen hebbe / want gyse nog niet overgenomen en hebt / dus sta ik myn aen deese voutwe / als een die dat wel doen mag / want ik nog Regent van den Lande ben / ende zalse gebangen houden / tot dat ik weet wie diese vyzaderpe gestelt heeft. Dus wert de Coninginne gebangen; ende in een kamer geslooten. Doen zwoer de boode dat hem de oude Coninginne den blyef gegeven hebbe; ende den zelven van voebereen gebzacht / niet wetende datter eenige vyzaderpe in beslooten was. En daerom begeerde Coning Anthonis / dat die boode en de boode van Komen by sonden zyn van der dood / om datse de waerhept geseft hadden; maer dat men de ander qua-

der dood soude doen liden / dat hem so ge-
consenteert wert. Doen begeerde Coning
Anthonis van Coning Hendrik / dat hy
tegen d' oude Coninginne mogte spreken /
dat hem den Coning Hendrik toe liet / ende
deede hem liden by haer met den hertog
van Cloestere. En Coning Anthonis zei-
de tot haer: Weet Drouwe / dat ik tot my-
nen Landen reysen wil / ende beliebet u / ik
sal u met my voeren: ende maken u Co-
ninginne van Constantinopolen / want
ik u beminne boven alle Drouwen: daer-
om bid ik u dat gy my zegt / of gy met
my reysen wilt ofte niet? Als de oude Co-
ninginne dat hoorde / septe zy: Heer Co-
ning / beliebet u my te trouwen / ik belobe
u / ik zal myn Soon eer vier maanden her-
melpt doen sterben / en maken u Coning
van Engellant. Van deese woorde ver-
schrikte de Coning / maer hy hield hem
of hy blide geweest hadde. Ende als zy
met malkanderen lange tpd hadden ge-
spoken / zo vzaegde zy Coning Anthonis /
of hy haer zynen rlem wilde geven vooz den
haren? dat den Coning tersont deede / en-
de zy gaf hem haren rlem weder met den
bozse. Ende doen wierdse pypfende op den
Zegel die daar in was / en badt Coning
Anthonis dat hy haer de bozse weder geben
woude / dat hy niet en wilde doen; maer
hy liep upt de kamer met de bozse ende sloot
haar in de kamer / daer na deede hy de boz-
se open / daer hy den gecontrepten Zegel
in vant / die zy hadde laten maken. En
doen gink Coning Anthonis tot Coning
Hendrik / en liet hem de Zegel sien die hy in
zyn moeders bozse gebonden had / daer hy
hem zeer af verwonderde / en vzaegden den
hertog / waer dat Helenaes Zegel was /
en dese antwoorde ik heb haren Zegel. Hoe
mag dit zyn / septe den Coning: ik deede
maer drie Zegels maeken als ik van hier
bezepte / en nu vind ik 'er vier / Certein
zeide Coning Anthonis / zoo moet uwes
moeders Zegel valsch zyn / die ik in haer

bozse gebonden hebbe / daarom laetse hier
komen / en doet haer vzaegen hoe zy son 't
Zegel gekomen is? 't welk so gedaen wert.
En als zy vooz den Coning quam / zo dede
Coning Hendrik de valsche boden halen /
en septe tot zyn moeder / dat zy haer alle
bereiden zouden / also zy moesten sterben /
want men haer met de valsche boden ver-
zanden zoude. Als de oude Coninginne hoorde
dat zy sterben moest / zo biegtse openbaerlyk
vooz alle de Heren / ende zeide / hoe zy den
Zegel hadde doen conterfeiten en den Gout-
smit versmoort: hoe zy agt vzeven hadde
laten schypben / en de Capellaan ook ver-
smoort / en alle de bezraderpe diese gedaen
hadde. Daer na wierdse verwesen en ver-
vzand aen een staek / met de valsche boden.
Nu dat de oude Coninginne ver-
vzand was / zo is de Hertog van Cloestere tot de twee
Coningen gegaen en septe / hoe dat Helena
met haer twee kinderen nog leefde / maer hy
wist niet waer / want hyse alleen in een boot-
se in de Zee deede vlieben / en hoe dat Ma-
ria zyn Rigt vooz haer ver-
vzand was / om haer te verlossen van der dood. Als dit de
twee Coningen hoorde / zwoeren zy nimmer
meer van malkanderen te schypden / of
zy hadden Helena gebonden. Ende de Co-
ning Hendrik liet het Land in des Hertogs
handen / hem dat bebelende. En is doen
met Coning Anthonis weg gereist.

Hoe de Kinderen van Helena van
den Heeremyt scheiden, ende
quamen te Beyerem.

O een tijd als deser twee Kinderkens
seften jaar lang by den Heeremyt ge-
woont hadden; zoo ging hy wandelen met
haer in 't bosch / en septe: Kinderkens daer
is de plaats daer ik u eerst werv vant / en u
de beesten ontnam en verlosse zo u van der
dood. Doe zeiden de kinderen zyt gy onse
Vader niet; Neen ik in trouwe / septe de
Heeremyt / het is geleden seften jaar dat ik u
hier

hier de beesten ontjoeg / en heb u van die tpe
op geboed als myn kinderen. Doen sep-
den de kinderen / want gy onse Vader niet
en zyt / zo willen wy gaan van lant tot lant
tot dat wy onse Vader gebonden hebben;
en zyn doen van den Heeremyt geschepten /
des hy zeer droevig was. En als zy een
wijle dooz 't bosch hadden gegaen / quamen
zy aan den oever van de Zee; daer zpeen
schip vonden / daer zy zo lange baden datse
in 't schip quamen / daer hen de Patroon
vzaegde wie zy waten / en van waer zy qua-
men? Zy antwoorden wy en waten niet
van waer wy zyn / nog wie onse Vader of-
te moeder is. Maer wy hebben seften jaar
lang in het bosch gewoont by een Heeremyt /
welk geheten is. Maer wy hebben seften jaar
lang in het bosch gewoont by een Heeremyt /
welk geheten is. En de Patroon hiede dese
twee Jongkens; ppropertlyk en gaf hun
teer gelt in hunnen bydel. En doe namen
zy oozlof aan de Patroon / hem seer bedan-
kende van de groote deugt die hy hun-
lieden betwefen hadde. En zyn doe gekomen in
Wimantien te Banier; daer een Coninginne
woonde daer zy vooz quamen / diese terfont
begraede / en deede hunlieden te eeten vzen-
gen. En Tpon at soo veel / dat het haar
alleen verwonderden? al het vlesch / ge-
heele Capoenen. Maer Erm at niet dan
brood en wortelen / die hy met hem hadde
gebragt. Waerom de Coninginne Erm
vzaegde? waer hy by leefde; hy septe: ik
en heb in seften jaar niet gegeten dan brood
en wortelen / by een Heeremyt die ons op-
geboet heeft. En hy vertelde daer al hun
avonturen / dat de Coninginne zeer ver-
wonderde ende hieltse by haer. So gebiel
't dat de stad belegerd wert van de vanden /
en doe hadden de arme lieden groot gebrek.
Tpon die merkende / gaf haer veels spijzen /
zonder den Coninginnens weten: So ge-
beurde 't op een tijd dat de Coninginne veel
Heren gevooder hadde / ende Tpon gaf al
de spijze vooz den eeten den armen. Dit
siende een van den Hobe / die dat vengde /
quam tot de Coninginne / ende septe / waer

alle de spijze den armen gegeven was / om
haar oner te doen / en dat de stad in gebrek
van victalle kornen zoude. En doen wert
de Coninginne gram / en deede se beyde uit-
ter Rad bannen. En als zy weg waten /
zo quam daer een van de kerkhen loopen / en
septe: Drouwe alle de potten en de speten
zyn vol / waerom zy droevig was dat zyse
had laten bannen. En zy quamen vooz
de stad in 't heyt by den Hertog van Cloe-
stere / die haer vzaegde waerom zy quamen.
Doen zeiden zy / wy zyn uitter stad ge-
bannen om dat wy de arme lieden te veel
gegeven hebben. Doen vzaegde den Her-
toge den eenen Jongeling wat hy in 't hof-
ferken hadde dat aan zynen hals hing:
Woen antwoorde hy dat tet eenen Arm was
en dat hy niet en wiste hoe hy daar aan ge-
komen was. Doen wiert de hertog pein-
sende op de schoone Helena / dien hy haren
Arm af hadde doen slaan. Ende de Her-
tog had de Jongens / datse by hem bliben
wilde / het welke zy deden. En den papp
wert gemaakte tusschen den hertog en de
Coninginne / zo datse den hertog trouwde
en hy voerde se met hem in Engellant. En
als nu de Coninginne een wijle tpd in En-
gelant geweest hadde / zo verliefde zy op
den jongeling Tpon / en dede hem op eenen
tpd in haer kamer komen / en septe datse
hem meer begunstigt hadde dan enigens
Man ter werelt; dies zy hem nu hebben
wilde tot een boele. Ende Tpon geliet hem
of hyse ook lief hadde / dog gevelngdelph /
maer hy en zynen woeder namen heim-
lyk oozlof aanden hertoge / en zy ver-
troken by nacht uit Conden-na Bolonien / dat
belegert was van den vanden van Vlaan-
deren. En als zy binnen Bolonien qua-
men / gingen zy tot den Capiteyn en baden
hem om harnas en Paerden / dat hem de
Capiteyn gaerne toestont. En zy bedre-
vten zulke vroomigheden / dat Tpon versloeg
den vanden van Vlaanderen / en zy verlosse
de stad van de ongelovigen; dies de Cap-
iteyn

tegn neffens de Burgeren haer zeer bedank-
ten / en baden dat zy dog bleven in de stad /
maer zy zepden neen / want zy moesten ha-
ren Vader zoeken. En doen gaf de Capi-
tegn haer een groote fomme gelds / des zy
hem bedankten; en gingen van daer te sche-
pe / en quamen in Normandien daer zy al
hun geld om Gods wil gaben / zo dat nie-
mant van hun beiden behiet kruis of munt.
En als alle hun geld den armen was gege-
ven / so quam ons Heere tot hun in de ge-
daente van een arm Man: en bad om een
Helmoes. Doe zepde Tpon; wy en hebben
niet te geven / 't is al weg. Doen zepde
hy / eplaes; en zuld'p my dan niet geven;
die so arm ben / en so onmagtig; wilt myn-
der dog ontfermen / dooz de passie onses
Heeren. Als Tpon dese armen Man aldus
hoozde klagen / sneed hy een stuk van zyn
mantel / en gaffse den armen Man; die zy
terstont verloron.

Hoe dese twee te Amiens quamen, daar
zy Kersten gedaan worden.

Hier na quamen zy in de stad van A-
miens / daer doen ter tyd binnen was
den Bisschop van Cours / daer zy doen
gingen in het hof van den Bisschop / en ba-
den dat men hun lieden Kersten maken wil-
de. Doen bzaegde den Bisschop van waer
zy waren: doe vertelden zy hun avonturen /
en zo worden zy gedoopt / ende Erm heete
Bixius / en Tpon Martijn. Ende den
Bisschop van Cours hieldse by hem / en
maakte Martijn zyn Botteller; ende Bix-
ius zyn Klerk / en Martijn gaf veel den
armen om Gods wille. Als Helena ont-
rent seftien jaren te Nantes in Brittangien
gewoont hadde in grooter armoede / leven-
de by der Helmoesse / zo reysde zy te Cours;
daer zy alle dagen van haren Soon Tpon
om Gods wille hadde / maer zy lieden
malkanderen niet / ende 't elkens als hy
haer sag; veranderde hem zyn bloet / en
zyn bzoeder / dat hun groot wonder gaf.

Hoe Koning Anthonis en Amaris te Tours
quamen, daar Koning Hendrik zyn
twee Soonen vond.

Nael veel stypden dat de dyle Koningen
hadden gehad / zo quamen zy te Cours
Helena alomme soeken / ende als zy vooz
Cours waren / sonden zy Woden aan den
Bisschop / of zy daer bliuen logeeren mog-
ten; dat den Bisschop gaerne consenteer-
de / by aldien zy de Mannen van wapenen
daer bypten laten zouden in de tente / hy
zoude haer daer victalite beschikken. En
doen sat den Bisschop op met zyn Heeren /
en reed de Koning te gemoete buiten de stad /
daer zy malkandeen groote reberentie de-
den. En zy hadden onderling veel wooz-
den / zo dat Coning Hendrik ten lesten ver-
telde zyn avonturen / en hoe hy zyn Wyf
en kinderen zogte. Als zy drs waren spre-
kende / zag Coning Hendrik de twee Jon-
gelingen vooz den Bisschop rijden / en hy
bzaegde van waer die waren. Doen zeide
den Bisschop / uit ongeloofige Landen /
ende zepde; hoe hyse zelsf Kersten gemaekt
hadde / ende gedoopt. En doen zyn alle
de Heeren gekomen in des Bisschops Hof /
daer veel arme lieden stonden om de Wal-
moessen te hebben van de Heeren / on-
der den welken Helena ook was / zeer be-
dzoest doen zy haren Vader en haren Man
zag / maer haer kindken en kende zy niet /
ende

ende zeide in haer zelven: Eplaep! Ik
mag bedrukt zyn als ik aensie dese twee
Koningen / die my zoeken om te doen
dooden / welke ik noopt en verdiende: en
zy is weg gegaen / sozgende dat mense
zoude kennen.

En als de Heeren af-geseten waren / soo
is Martijn in de Keuken gegaan / ende
heeft alle de spijse met hem genoomen / en
heeftse den armen al gedept om de minne
van God / dat sommige van den Hoobe
zeer verwonderde / ende quamen tot den
Bisschop / en zepden; Heere / gy sulde-
zen dag beschaamt zyn / by toedoen van
Martijn uwn Hof-meester / want hy alle
de spijse heeft den Kabautwen gegeven op
de straten / die gy vooz u persoon en deese
Heeten haddet doen bereyden.

Doen klep den Bisschop Martijn / ende
zepde: Of men de Kabautwen van de stra-
ten van het beste geben moest / eer dat men
de Heeren daer afgedaen hadden. Ja Hee-
re / antwoorde Martijn / men behoort on-
sen Heere te dienen vooz pemant anders /
en niet als gy of pemant anders daar of
het beste vooz u genomen hebt / zoo en be-
hoort men als dan het den armen niet te
geven / want had gy dat zebe mogen eten
gy en had 't niet gegeven / daerom is het
God meest aengenaem / dat men eerst
geeft eer pemant hun belieft daar af geno-
men heeft. De Bisschop dit horende / en
wilt niet wat te zeggen. Aldus staende
Martijn by den Bisschop / quam daer een
van de Koks geloopt / en zepde: Heere
doet de Princen sitten als 't u belieft / want
de Keuken is zo vol van allelep spijse /
dat men nauwelijks weet waar te blyven
metter spijse. Den Bisschop dit horende:
wert hy nog meer verwondert / en zepdet
Martijn / gy dient my; maar 't behoort de
dat ik u diende. Ende doe gebood de Bis-
schop in zyn Hof / dat men Martijn zoude
laten doen dat hy wilde. En de Heeren zyn
al ter Tafel geseten / en waren wel gedient

van Martijn ende Bixius; ende welken
Koning Hendrik altpd met scherpen oogen
aanzag / ende wiert ten lesten ziende het
Krofficken dat Bixius aen zyn hals bzoeg.
Doe bzaegde den Koning wat hy in dat
Krofficken hadde. Doe zepde Bixius:
't en is u niet nodig te weeten / dies en
belgt u niet. Doe bad Koning Hendrik
en de Bisschop met de andere Heeren hem
ook / dat hy 't den Koning zoude laeten
zien / 't welk hy deed; maer zy moesten
hem beloven dat weder te geven; 't welk
hem den Coning beloofde. Doe nam
Bixius de hand vpt het Krofficken / en
klefse den Coning zien; die terstont de rin-
gen kende / en riep met luyder stemme:
Och! dit is de hand van myn vptberhoren
Kief ende Houtwe Helena / en van uwe
dogter / Heer Coning Anthonis. Doe
klep Coning Hendrik tot den jongelingen /
en greepse in beede zyn armen / roepende /
met luyder stemme: Welckom moet gy
zyn / liebe zoonen alle beede. Als Martijn
en Bixius dit hoorzden; waren zy verblid
om datse hun Vader gebonden hadden /
maer zy waren bzoebig om datse niet wis-
ten waar hun Moeder was. En Koning
Anthonis was ook blid dat hy zyn der
Dogters kinders zag / maer zeer bedrukt
dat men haer niet vinden konde. En als
de Maaltijd gehouden was / bad Bixius
zyn Vader; dat hy hem zeggen wilde hoe
hy aan de hand gekomen was / en wiens
hand dat het was. Doen zepde Coning
Hendrik / dat het zyn der Moeders hand
was / ende vertelde hem alle 't geene dat 'er
geschiet was. Waar af Bixius zeer bzoeb-
ig was / en wilde hem wzeehen op den
Hertog van Gloestre: dies zy hem alle ze-
den dat hy daer geen schult toe hadde / waer-
om hy ook te bzeede moeste zyn. Ende Co-
ning Hendrik gaf hem eenen bries aan den
Hertog Gloestre; ende zond hem in Eng-
land / hem gebende dyle zilveren zegels / die
hy den Hertoge geben zoude / om daer af te
doen

doen maken een kruys / om God daer mede te dienen in de Kercken. d' Een was des Conings zegel / d' ander Helena's zegel / de derde den geconterfeiten. Als de Bisschop hoorde dat dese jongelingen van hem scheiden zoude / so seide hy tot den Coningen: Mijn Heeren / gy wilt ten heyligen Lande reisen dat seer zwaer booz dese jongeren ware / dus laetse by my / op abonture of gy tuffen wegen in noot quam / so sal ik met haer en met mijn volk u bystant doen: 't welck de Koningen den Bisschop consenteerden / daer hy seer blijde om was: Ende daer na quamen de Heeren alle oozlof aen den Bisschop / en zy bedankten hem. Doen al het volk weg was / nam Bizrius oozlof aen den Bisschop en zyn Broeder / ende is naer Engelant geresst / maer Bizrius liet den Bisschop zyn Moeders hand te bewaeren.

Als Bizrius gehoomen was in Engelant / so quam hy ten lesten in 't Paleis / daer hy den Hertog van Cloestre vout / dien hy den brief gaf die hem zyn Vader gegeven hadde. En als den Hertog den brief gelezen hadde / riep hy met luider stemme: myn Heeren / siet hier uwen geresstigen Heere / Koning Hendrychs Sone. Ende doen greep hy hem in zyn armen / en had hem om vergiffenis van 't geene dat hy hem en zynder Moeder gedaen hadde / het welke hem Bizrius seer gaer ne vergaf. Ende gaf hem de dyle zegels / die hem zyn Vader had gegeven / ende zeide hem dat hy een keuis daer af soude doen maken. En terflont deede hy den Gout smit halen / maer den zegel die des Konings Moeder hadde doen Conterfeiten / en wilde niet smelten; dies zy haer verwonderden / ende machten het kruys ten lesten van de twee zegels / welck kruys soo groot wert of daer dyle zegels toe hadden getreest / ende deede nammaels grooter Mirakel. Ende als Bizrius een wijle in Engelant hadde getreest wilde den Hertog van Cloestre hem het Land weder

obergeben / maer Bizrius ende wilde het niet ontbangen / want hy woude wederom na Cours naer zynen broeder / daer doen den Hertog met hem reisde / om zynen broeder te sien: En daer liet hem Bizrius sien zyn Moeders hand / die den Hertog wel kende / wantse nog so beresch was offe eerst af geslagen hadde getreest. Ende als den Hertog van Cloestre een wijle te Cours hadde getreest / nam hy ten laetsten oozlof aen den Bisschop en aen de twee broeders / ende is weder gekomen in Engelant / sonder eenig abontuur / waerdig om te schryven.

Helena reyst van Tours na Romen.

Als de schoone Helena een lange wijle te Cours gewoont hadde / zoo hoorde dese zeggen / hoe dat Coning Anthoris van Constantinopolen haer Vader / en Koning Hendryk van Engelant haer Man / van den Turken verslagen waren / en dat haer Liehamen te Romen werten gebracht. Doe reisde zy terflont na Romen. Maer als zy in Lombardien quam / wertse ziek / so datse gink in de stad van Gassis in 't Gasthuis / daer viersten vrouwen ende Jonkvrouwen woonden op resbupt. En als Helena een wijle tijds in 't Gasthuys gelegen hadde / so wierde gefont hy oer gratie Gods / en der groote naetsigheyt die d' opperste van den Gasthuysse by haer dede / dat een Coninginne was / ende heete Plaisante / want zy dikwils malkanderen vertelden haer misbal en quade abonturen.

Hoe Helena te Romen in des Paus Hof quam, daar zy den Paus sprak.

Daer na is Helena al heymelijck uit Gassis gegaen / zonder Plaisantes weten / om den Coning van Gassis / die haer wilde verfoerreen / ende is doen na Romen gegaen booz den Paus Paleis daer den Paus quam wandelen. Ende als Helena den Paus haer Grom zag / bleefse op haer knien / ende bad om een Almoesse. Den Paus siende datse maer een hant hadde / so wert hy om Helena denkenbe en clepse tot hem / ende vzaegde haer heymelijck van waer datse was / en hoe zy haer eene hand verlooren hadde. Heere zeide zy ik ben van Cours in Corepne / ende hebbe myn hand verlooren onder de Roovers die my verbragten wilden sonder consent / so sloegen zy na my / om my te doden / en sloegen gheheel mijn hant af / also gy siet doet ik 30 luyde / dat my de Landlieden te hulpe quamen / ende verloften my van der doot. Doen vzaegden haer den Paus offe noot van een Vrouw had hooren zeggen die Helena heet van Constantinopolen / die oock maer eene hand hadde. Ja ik / Heere zepde zy / zy heeft te Cours tien jaren gewoont in myn Moeders huys: maer zy vertrok van daer / om datse haer man ende Vader sag / diese zogten om te verbernen / dat zy noot verblent en hadde / so zy my zeide. Doen zeide den Paus: Dogter / ter liefde van myn Richte / daer ik u na vzaege / so zal ik u in mijn Paleis onderhouden u lewen lang: Heere zepde Helena / ik en begeere anders niet van u / dan dat ik onder de trappen van uwen Paleis woonen mag; en eeten van de stikken Broods die van uwen tafel overschieten. Dogter / zepde den Paus wat gy begeert zal u geschieden. Ende Helena nam een luttel stroops / en droeg het onder de trappen van den Paleise. Ende

t' elkens als den Paus op en af ging / so ging hy by haer zieten spreken / want hy docht dat het een goet en deboot Persoon was. Maer laen! had hyse gekent / hy hadde haer eere ende reberentie betwefen.

Hoe Martyn te Tours van de Trappen viel.

Martijn / die een van Helena's kinders was / een deboot jongeling / 30 hy des nagts met den Bisschop de Marten ging / 30 gebiel 't op eenen tijd / als Martijn de trappen met haeste zoude afgaen / 30 hadde den bypant (die alle deugt bent) erweten geleit op de trappen. Ende als Martijn afgaen zoude / 30 bief hy van booden weder 30 dat hy langen tijd lag sonder spreken / ende als hy bekomen was / zeide hy: O Heere Jesu! ik danke u / dat gy my dit verleent hebt in uwen dienst. Ende is ten lesten weder de trappen opgegaan na zyn bedsteede / ende ging weder te bedde liggen / ende zeide: O Heere ik danke u / dat gy my wat tegenspoets toesend / want het is een kleine pijn / tegen de pijn die gy booz my geleden hebt. Ende hy is in slaep geblaten / en hem dogte dat booz zyn bedde quamen S. Agnes met een Salf-busse / ende Maria Magdalena / en de Moeder Gods en deede de Salf busse open / ende bestreeck hem daer mede / ende wert genesen; ende doen greep hy de Salf-busse in zyn hand. Doen vzaegde hem onse Vrouw / waerom hy dat deede. Hy zeide / of hy hem meek quetste / 30 mochte hy hem genesen. Doen werden de Vrouw lachende / ende scheidende van daer. Ende Martijn ontwaekte / ende vond de Busse in zyn hand.

Hoe Koning Anthonis en Koning Hendrik verloften de Stad Romen van de ongeloofigen.

Als dese Coningen / als van Constantinopolen / van Engeland / ende van Schotland / hadden langen tijd na Helena gefogt / ende veel Batalien ende strijden hadden gehad lange Jaren / ende meenig Stad Kersten gemaekt / ende hadden gewonnen de stad van Jerusalem ende alle het Land / en de stad van Afsolen / daer zy nog in 't Land waren. In die tijd quam Coning Hurtam van Graess / en belepde Romen. Waerom den Paus schreef om bystant aen de Coningen / datse by hem quamen om hem te helpen / ende hoe hy ten Vrouwe in zyn Hof hadde / die by Helena gewoont hadde. Als de Heeren dit hoorzen waren zy seer verblijb / ende bidden haer heyl op / en gingen te sechepe om na Romen te reysen. En als zy in de zee quamen / bonden zy den Admiraal van Salernen / den broeder van Hurtam / om hem te hulpe te komen / die zy vertoonnen met al zyn volck. Ende Coning Amaris sprong in 't schip / ende versloeg den Admiraal van Salernen / ende broegten hun lie-den / ende bonden hem op een Paert als een Italf / ende sonden hem Coning Hurtam zynen Broeder / die seer droevig was. Ende de Coningen quamen te Lande met haer volck / ende sloegen vzeesselijc in des Conings Hurtams heyl / dat zy de Turken meest versloegen / soo dat Coning Hurtam heymelijc weg vloed als een verwoeden hond / zyne Goden verbloekende dat zy hem niet geholpen hadden in zynen noot. Ende als den steyd vol-epnd was / quamen zy met den Paus blianen Romen. En de Heeren hadden groot verlangen om de Vrouwe te sien daer den Paus af geschreyden hadde. Waer als Helena vernam dat haeren Man ende haer Vader binnen Romen gehoomen waren /

zyo vertroste van Romen weder na Graess / daer zy bleef wonen by Playfant / tot dat Graess beleert waer. Waer eer zy uyt Romen ging / schreef zy eenen brief aldus: Ik Helena / die agt jaeren gewoont heb onder de trappen des Paus myn Gont die gebiede my zeer tot Anthonis / Coning van Constantinopolen / mynen Vader / en tot Coning Hendrik van Engeland / myn Man; die my al-omme doet soeken om te doen sterben / het welke ik noopt verblende tegen hem; maer gy zult my lange soeken eer gy my binden zult. Ende zy sloot den Brief toe / en lepde hem onder eenen steen in haer huyshen onder de trappen / ende zy ging van daer. Als de Coningen binnen Romen waren / zo lepde de Paus by de trappen daer Helena te woonen plag / maer zy en vondense niet / dat de Paus groot wonder gaf / en hy deede een van de knechten onder de trappen gaen / op adon-ture of zy in een hoek had zitten slapen / en hy siet den steen uyt de weg / daer de Brief onder lag / dien hy den Paus gaf / maer hy konde den Brief niet open doen / zo gaf hy dien Coning Anthonis / die en koste den Brief ook niet op doen / en dien gaf den Brief voort aen Coning Hendrik van Engeland / diese open deede / en las den Brief dat zy 't alle hoorzen. Als nu den Paus Clemens hoorde / dat zyn Nigt Helena acht jaren daer hadde gewoont / zonder haer te laten kennen / was hy zeer droevig / ende alle de Heeren met hem. Ende als zy daer omtrent drie weken gerust hadden / so willen zy oozlof nemen aen den Paus / maer die bad haer / dat zy nog eerst den Coning Hurtam bedwingen wilden; want hy zoude my / zepde den Paus / alle dagen quellen en molesken; 't welk zy deden: en gingen belegerende stad Graess / van daer Helena doen vertrokken was / als zy hoorde dat de Koningen daer hoorz zouden komen. Ende als Coning Hurtam 't volck van wapenep hoorz zyn stad zag / reysde hy

hy uyt met groote heyl-kragt / daer hy vzeesselijc de Kerstenen bevoegt. Maer de Kerstenen hielden het veld / en versloegen veel Turken. En den Coning Hurtam vloed weder in de Stad / daer hem den Coning Amaris zoo vzeesselijc volgde / dat hy met de Turken in de stad quam; daer hy gevangen wert. En de Kerstenen bestozmden vzeesselijc de Stad om hem te helpen / en Amaris te ontfetten: maer zy konden 't niet doen / want de muren hoog en sterk waren / zo dat zy weder in hare

tenten keeren moesten. Ende de Turken brachten Amaris booz haeren Coning Hurtam / die hem vraegde wie hy waerte; Hy antwoorde: men heet my Amaris van Schotland. So zyt gy de geene / zepde Hurtam / die myn broeder; den Admiraal van Salernen versloeg / en ook de geene die Jerusalem woon. Ja ik / zepde Amaris / ik was de eerste binnen Jerusalem die op de muren quam / en de eerste die in u broeders Schip sprong / en hem den eersten doodslag gaf. En ik ben ook de

eerste die in de Stad is gekomen / ende zoude u van deselve gedaen hebben / had ik by tijds bystant gehad. Van deese woorden wert den Coning Hurtam bykans verwoerd / ende zepde tot zyn volck: werpt deese Cobenaar in de Kerker; want hy zal sterben eer hy eten of drinken zal. En Amaris wert 's anderen daegs booz Hurtam gebragt / die hem zepde: Gy zyt de vroomste Kersten die Mahomet op der Harden schlep; daarom zal ik u vergeven mijns broeders dood / zo gy utwey Gode

verloochenen / ende in den mynen geloben volck. Meendy zepde Amaris dat ik mynen God / die my met zyn kostelijc bloed gekogt heeft / loochenen zal; ende aen utwey Goden Betooben / die kragt nog magt hebben; dit hoorende Hurtam / gebood een kruys te maken / om daer Amaris aen te doen sterben. Ende als Amaris hoorde dat hy sterben zoude; zo sloeg hy zyn oogen ten Hemel / en zepde: O Heere Jesu Christi ik bidde / wilt mijnder siele ontfemen; ende bystaen in mijnen uitersten noot.

en laet my volstandig blijben in 't Kerstenen geloofte / dat ik dog nu in der eenwigheyt niet van u schept. En doe deede Hurram Coning Amaris al naekt onthieden / en aen 't kruyce staen. Als Amaris aen 't kruyce hing aenelep hy Jesum / en zepde: O Heere Jesu Christ / gedankt en geloofst moet gy zyn / dat gy my met deser dood u Rijke zult deelen / also ik hope dooz u ontfermhertigheyt en grate. Maar ik ben niet weerdig dat ik aan den kruyce sterben sal / als gy dedet. Doe zepde Hurram: In spijte van utwen God / zo zult gy sterben. Doen zag Amaris op Hurram / ende zepde: Mijn God ende Heere / die moet u ongelobigen hond bemaledijden. Doen toonde God daer zyn kraegt / ende Hurram den Koning bleef dood agter ober / ende zyn Lichaem scoof weg gelyk stof van aschen / waer af de Turken zeer verwondert woren. Dit siende een van des Konings Hurrams Neven / die hadde een lancie in zyn hand; en zepde / desen hond betovert ons allen ik sal hem met deser lancie zyn herte doozsteken / zo sal hy zyn toberpen vergeten / en staik zo Amaris in zyn hert. Als hy de speer upt roog ult zner zuden; zo sprong Amaris bloed op hem ende op meer dan dertig Turken; die al rasende wierden / en liepen agter straten als verwoerde honden. Dit ziende d' ander Turken / sloegense alle dood. Daer na worpen zy het kruys ter aerden / en sleepten Amaris doode lichaem langs de straten / daer toe in de straten daer de Kerstenen woonden / daer lieten zy 't ligen. En doen deden zy alle de Kerstenen dooden; zonder alleen de Kerstenen Jonkvrouwen van den Gast-huize. En de Kerstenen bestozmden doen de stad van Gzafses / zoo dat zyse woumen en oberliepen / ende sloegen alle de Turken dood / maer die Kerstenen wilden wozen / lieten zy leeben. En de Koning Anthonis en Koning Hendrik zогten alomme na de Koning Amaris / maar lacen! hy was dood / alsoo het

een bekeerden Turk zepde / waarom zy seer droebig waren. Ende een bekeerde Turk wees haer lieben waer zyn lichaem lag / dat zy wel hondert reisen kusten met weenende oogen. Daer na deden zy hem eerlyk ende rphelyk begraven in het Gasthuys / daer de Plafsante Opperste van was. En de Koning bzaegden haer / offe niet en wiste van Helena; Doen antwoozde Plafsante / hoe datse in booztpden haer zien leggen hadde en hoefse doe na Komen reppde / daerse agt jaar woonde / en nu was zy weder gekoimen. Maer als zy hoopde dat de Stad soude woze belegert / vertrokse van hier / maer ik en weet niet waerse ging. Dies de Koningen droebig waten datse niet en wiste waer Helena wesen mogte. Ende Plafsante vertelde de Koningen de maledictie die ober de Koning Hurram geschied was / ende ober meer anderen / die den Koning Amaris ge-dood hadden: Doen seiden Koning Anthonis en Koning Hendrik / dat het een martelaer waer / ende wouden in zyn eere een Kerke maken. Ende als zy des anderen daags beginnen zouden; zo was de Kerke volmaakt / en Amaris zat in het midden van den hoogen Outaer. Toen dankten zy God / en maekten een zilbere kasse daer zy het Lichaem in lepden. Ende zy gaben Plafsante het Koninkrijk.

Hoe dese Koningen voor de Stad Sluis quamen, die zy wonnen, en be-leiden de Stad Brugge.

NA dat de Kerstenen Coningen seben woen hadde geweest in de stad van Plafsante / zo namen zy oozlof aan Plafsante / en gingen te scherpe / en zelden zo lange dat zy tot Sluys aangquamen. Ende de Kerstenen wonnen de stad van Sluys / en dooden al dat niet Kerstenen wilde wozen. Ende trokken doe booz de stad van Brugge / daer zy een beleg maachten. Maar Coning Moriziaan quam met zo grooter magt

magt de Kerstenen bevegten / zo dat Coning Hendrik gebangen wert / ende binnen Brugge gebzagt. Doe was Coning Anthonis zeer droebig / ende zond booden aan den Bisschop van Cours / hem ontbedende dat Coning Hendrik gebangen was. Als dit den Bisschop hoorde bergaderde hy bystien duisent Mannen van wapenen; ende hy quam terstont te Brugge. Ende hy boerde met hem Martijn ende Bixius / des Conings Hendriks kinderen. Ende als zy booz Brugge quamen / waren zy seer feestelij ontfangen van Koning Anthonis. Ende als zy een luttel tijds gerust hadden / zo bestozmden zy de stad Brugge maar zy en kondense niet gewinnen / want zy stek was. Ende als Coning Hendrik dus gebangen lag / quam d' Engel Gods tot hem in de Kerker / en zepde: Hendrik zijt te vreeden / den Bisschop van Cours is gekoimen / met u twee Soonen / om Coning Anthonis te helpen en zy zullen u verlossen. Ende gy zult binden Helena u Vrouw in de Stad van Cours / maer gy zult nog eers veel tribulacien ende pijnen liden van den ongelobigen. Ende doen is d' Engel geseheden van daer / waerom den Coning Hendrik zeer blijde was. En des anderen daags berepden haer de Kerstenen / en bestozmden de stad Brugge / die zy doen wonnen / en versozgen alle de Turken die hem niet bekeerden wilden. Den Coning Moriam wiert Kersten / en liet terstont Coning Hendrik upt 'et gebangen; en den Coning Moriam wiert Moriant genaamt. En doe repede Moriant van daer met allen den Kerstenen tot booz de Kasteelen; daer op een Keuse woonde / en op de ander des Keusen Broeder / die onder d' aerde groote Tabernen had / ende gingen daer zy upt en in gingen / en van den zenen Kastele tot den anderen / om malhanderen bystant te doen; welke Kasteelen den Coning Moriant won / en versozg de Keusen. Ende Morale der Keusen

broeder wert Kersten. Ende de Kersten Prinzen gaben Coning Moriant de Kasteelen / en maekten hem Heer van den Lande / ende reisden weder met Moriant te Brugge / daer zy een wijle bleuen.

Hoe de Kersten Prinzen Schotlant wonden, ende zy maachten 't Kersten.

ALs deese Kersten Prinzen een wijle te Brugge gerust hadden / namen zy oozlof aan den Coning Moriant / en gingen 't scheepe / zo dat zy te Schotland aen quamen / daer Coning Amaris broeder woonde / geheeten Samans / dat een ongelobig Turk was / en had een Suster / Lubinne geheeten; die gaerne Kersten had getweest / en aen haer Broeder niet doost openbaren. En de Kerstenen sloegen haer tenten booz de stad Harbonne / daer de Coning Samans in woonde. En doen de Coning het volk sag booz de Stad / berepde hy hem met volk van wapenen / en quam ter stad upt / en sloeg zo vreeslij in de Kerstenen / zo dat van bepde zijden veel volks beslagen wert. En Bixius sloeg den Coning Samans eene hand af / en soude hem beslagen hebben; indien niet een groote menigte van Turken hem te hulpe quamen. Ende Bixius en zyn Peter den Bisschop van Cours werden gebangen. Coning Anthonis dit siende / reed hem na / sloeg op zyn Opanden: maer laes! hy quam zo diep onder de Turken / dat hy ook gebangen wert / dies Coning Hendrik ende Martijn qualijk te vreden waten / maer zy en konden niet beteren. Als den Coning Samans zyn wonden verbonden hadde / en in zyn Paleys gekoimen was / zo dreede hy terstont booz hem komen den Coning Anthonis; den Bisschop van Cours ende Bixius / zwerende dat hy hem wreken soude op haer / ende zoude alle dyle quader dood doen sterben / om dat dat Bixius hem zyn hand had af-geflagen. Zijn suster Lubing

binne dit hoozende / zepde / liebe bzoeder : dood gp dese katijbige Kerstenen / wat sal u dat baten ? zekerlijk niet ; daerom sou ik u raden dat gpse gebangen hiet ; op abontuur of gp / of pmanic van u Heeren gebangen wierdet / zo moogte gpse daer mede lofsen zonder eenig gelt of goet daer af te geeven ; maer dood gpse / en hebden of moogden kan u vanden gebangen woort / zo sullen zp u ook doen sterben. Daerom bedenkt u wel wat u te doen staet eer gpse doet sterben. Dese raad dogte Coning Samans seer goet te zyn / en bedankte seer zyn suster / seggende ; Ik bid u dat gp dese Kerstenen doet zetten in de gebangen / ende bewaert selve de sleutels van de gebangen / want ikise u beeter dan pemant anders betrouw. Dus heeft Ludinne de Kerstenen in de Gebangen gedaen / en de sleutels behouden.

Hoe de schoone Ludinne de Kerstenen Princep de Stad in handen leverden in der nagt.

Doe de Kerstenen Princen in de gebangen waren / zo ging Ludinne met den Coning na haren Bzoeder eten / ende toonde hem een bly gelaet. Doen de maeltijd gehouden was / ging haar bzoeder slapen / en zp maakte mijne of zp ook ging slapen / maer zp ging tot den Kerker ; die zp ontsloot / en zepde / ik bid myn Heeren ; dat

gp my wilt vertellen de maniere van uwe Wet / want ik meert uwen God beminne dan men weet. Dit hoozende den Bisschop yedike haer een schoon Sermoon van onsen lieben Heer en het Kerstenen geloobe / daerfe groot genugte in hadde / en zepde / Mijn Heeren / uwe Wet en Gelobe behaegt my wel / daerom soude ik wel willen een van u alleen / die my belte de tot eenen Maan te kiesen / om die te trouwen. Den Bisschop zelde : Ik trouwde u / waer ik geen Priestier. Ende Coning Anthonis zepde / ik ben ook nog te houtwen / maer myn bol is geps. Doen zepde Ludinne : myn Heeren / is dezen Jongeling gehoutw / hy ist die my best behaegt / dien ik begeer te trouwen / ende ik ben de geene die u aller leven behouden kan. Doen veranderde Bixius in zyn aangesigt en zepde tot Coning Anthonis en den Bisschop wat haer belte de dat hy zoude doen. Doen zepde Coning Anthonis / zo begeer ik dat gp haer ten houwelijk neemt / en ik zal aen hem overgeven het Coningrijk van Constantinopolen / na myn dood. Dan welke woorden Bixius zeer verblid was / en zp beloofden haer booz den Bisschop ; dat zp malkanderen trouwen zouden. En doen lepden Ludinne alle de Kerstenen Princen in haer kamer / daar zp doe alle met malkanderen goede Cier maekten met eeten ende dzinken : Ende na de Maeltijd lepde Ludinne dese dzie Kerstenen in hare Bzoeders Wapen-kamer / daer zp haer wel wapenden / en doe lepden zpse ook in haer bzoeders Paerde stal / daer zaten zp elk op een van de beste Paerden / ende reden na de Poozte met Ludinne / daer zp de Wagters en de Pooztier slapende vonden / die zp alle doden / en doe namen zp de Sleutels van de Poozt / en ontsloten de Poozt. En Bixius reed terstont met de schoone Ludinne in zyn Daders tente en hy zelde tot de wagtters / waer is Coning Hendrik mijn Vader ; ende de wagtters van des Conings tente ziende dat het Bixius was / bergeselschap

schapt met een zo schoone Jongvrouw / zp terstont in des konings kamer gelopen / zeggende : Heer Coning / Bixius u Zone is hier. Ende Bixius is terstont by zyn Vader gegaan / ende heeft hem al vertelt / wat hem en den Coning Anthonis / en den Bisschop van Cours geschiet was / en hoe zp alle booz de sehoone Ludinne upt de gebangenisse verlost waren ; en hoe Coning Anthonis en de Bisschop van Cours d' een Poozt van de stad open hielden / en zp hem daar verwachten. Waer af de Coning Hendrik blide was / en reed terstont met alle Kersten in de stad van Harbonne / daer zp in gelaten waren / ende zp staken 't buur in de hupfen / waer af de Turken verbaert waren / en liepen terstont op de Poozten ende muren der stad om de Kerstenen te verstaen ; maer de Kersten sloegen zo vromeljk onder de Turken / datse al verfloegen wat haer tegen quam maer die haer wilden laten doopen ende Christenen worden / die lieten zp leven. En als Coning Samans dit gerugt hoozde / en zag dat de heele Stad in brand stond / zo liep hy op de muren van den Paleys / en spjong van mistroostigheyt in het water / ende verdzonk hem zels. Aldus wonden de Kerstenen de stad / maer de vrand wert zo groot / datse al het goet namen dat zp lieppen konden en vloten weder in de tenten / daar zp alle ontrent acht dagen bleven rustende / en zp bedankten Ludinne booz haerder groote vrintschap die zp hem bewesfen hadde. En daer wertse Kersten gedaen van den Bisschop van Cours / maer Bixius trouwde haer niet / booz hy Helena zyn Maeder gevonden hadde / en de Kerstenen wonden doen booz heel Schotland / en beheerden 't / en maekten het Kersten. Daar na als Schotland bersten hadden met postoren die nieuwe Kerstenen in 't Kersten gelobe zoude onderwijsen / doer gingen zp al te samen te scheepe / en quamen ten lesten tot Cours / daar zp zeer feesteljk ontfangen werden van de pooztiers en inwoonders van

der Stad / die groote genugten bedreben van spelen / schieten en toernopen / van blidschap ; die haren Bisschop en de andere Heeren / daar hy mede weg gerepft was / en zo veel perijkelen tegen d' ongelobigen geleden hadde / ende zo menig land Christenen had laten maken / weder gekomen was.

Hoe Helena te Tours van een van Coning Hendriks Knapen gevonden wert.

Als de Heeren een wijle tijds te Cours Ageweest hadden / zo gebiel dat Helena om water met een siefel ging / en wies een doek eer zp water schepte / so was 'er een van Coning Hendriks knapen / die zyn Paart te water reed / en zag dese Vrouwwe aan 't water staan / ende bemerkte datse maer een hand hadde : twijfelde dat het Helena zoude zyn / (want hy by Coning Hendrik woonde eer zp Coninginne was) ende hy ging aanslonds by haar / en zepde Vrouwken God geeve u goeden dag / segt my waar gp woont / want my dunkt dat ik u tot anderen tijd verre van hier gesien hebbe. Ende Helena dit hoorende / ging terstont weg / zonder eenig antwoort te geven / en keerde haer om. De knegt dit sienbe / merkende in wat sicaate zp ging / maer hy kondese niet volgen / om dat hy aan de ander zijde van het water was / ende het water was al te diep om daer booz te rijden. Ende de knegt reed terstont tot den Coning Hendrik / hem zeggende dat hy Helena gesien hadde / aan het Water ? waar af de Koning zeer blide was / ende hy beloofde de Knegt hondert Marken Gouds / so by haar binden konde.

Hoe de Engel de Heremyt Felix vertoonde, ende zeide hem dat hy te Tours gaan zoude, om te zeggen Koning Hendrik; dat hy wiste van de twee Kinderen die hy opgevoed hadde.

Als Helena te Cours gesien was geweest / so quam den Engel tot den Heeremijt Felix / ende zepde hem / God bekeet u dat gy sult gaan na Cours / daar sult gy vinden de twee Jongelingen die gy seften jaar lang opgevoed hebt / ende vertelt den Coning haren Vader / dat gy van haer lieden weet. En de Engel schepde doen van hem / en de Heeremijt is met grooten arbeit te Cours gekomen. En als hy in de stad was / ging hy na des Bisschops Paleys / daar hy de trappen op ging / om in de zale te gaan / 't welck de pooztier ziende / vzaegde hem werwaerts hy wilde gaan. Doen zepde de Heeremijt. Ik wil gaan by de Heeren in de zale. Doen zepde de pooztier / daar zepde toe gekleet en geschikt. Ende hy nam doen eenen stok ende sloeg den Heeremijt een groot gat op zyn hooft / so dat hy seer bloede / en byna van te trappen gevallen was / so dat den Heeremijt den eenen voet booz den anderen niet setten konde / maar bleef zitten op de trappen / en hielt zyn hooft in zyn handen van grooter pijn. En alle de Jongers en Daghen vergaderden by den Heeremijt / want hy zag 'er bzeemt up / en was met gras en loter gekleet. En doen quam Martijn de trappen op om in de zale te gaen / en sag de vergaderinge die daer was / en ging bezien wat daer wesen mogte. Doe wiert hy den Heeremijt kennende / die hy daer zeer debloet sag zitten / en greep hem in zynen armen / en omhelsde hem / en zepde / weest welkom myn upberhoren Vader. En den Heeremijt besag den Jongeling weder / en hy wiert hem kennende / en zepde / hoe is het met myn upberhoren

Zoon Upon / en hoe is 't met uwen Broeder Grim? Doen antwoorde Martijn / en zepde / myn liebe Vader / wy zyn Kerstenen gemaacht / en ik ben geheeten Martijn: ende myn Broeder Brixius. En doen nam Martijn den Heeremijt metten armen / ende lepde hem op de trappen / en de Pooztier quam hem tegen / die de Heeremijt geslagen hadde / ende Martijn hem wreken de van den Heeremijt aan de Pooztier / zelde: Gy en zult niet meer arme lieden slaan die u niet misdoen. En doe is hy gekomen in de zale / daar hy zyn Broeder Brixius bond / dien hy riep / en zepde: Broeder / ziet hier den Heeremijt onsen Vader. Doen liep Brixius tot hem / en kust hem meer dan tien werben. Doen gingen zy alle drie booz te tafel daer de Heeren saten / en zy zelden tot Coning Hendrik hunnen Vader / ziet dit is de geene die ons seften jaren opgevoed heeft / en ons den beesten onnomen heeft. Daarom hem den Coning Hendrik blydelijk ontving / ende nam hem in zyn armen / en zetten hem by zis aan de Tafel en had hem gaerne goede ciet aengedaen; maer de Heeremijt at niet anders dan wortelen / die hy met hem gebracht hadde. En de Heeremijt Felix vertelde Coning Hendrik al 't geene dat hy van zyne kinderen wiste / ende doe nam hy oozlof aan alle de Heeren / ende is weg gegaan. En Martijn ende Brixius; na dat zy hun beboolen hadden in het Gebed van den Heeremijt / hebben zy ook van hem oozlof genomen. En de Heeremijt quam by ordinantie Gods horelingen in zyn kluse / alwaar hy zaliglyk zyn leuen epude in de vzeefe Gods.

Hoe

Hoe Coning Hendriks Dienaar Helena zogte in een arm huys, daar hysse vout.

Als de Dienaar van Coning Hendrik hadde gehoozt / dat hem den Coning beloofte hadde hondert mark gouds te geben waer 't dat hy hem Helena wesen konde / so is hy gegaen tot in de strate daer hy Helena had zien gaan doe hy zyn Daer brenkte / ende hy vzaagde alomme of niemant wiste waar daer ontrent een voutwe woonde met eene hand. En hem wiert gewezen het huys daer zy woonde. En hy is terstont gegaen in het huys / en vzaagde de Waerdinne na de Voutwe met eene hand die by haer woonde? ende de Waerdinne zepde / datze geen voutwe met eene hand kende. (want Helena hadde haer gebeden; dat zy dog niemant seggen zoude van haar waar datze was.) De gezelle hoozende dat de Voutwe loochende zepde: Ik zal u doen sterben / is 't dat gypse my niet en wylt want ik weet wel datse hier is. Dus zegt my waer datse is / of ik zal aen den bisschop en de Coningen ober u klagen. Dit hoozende de Waerdinne / zozgde om haar lpf te verliesen / en heeft de gezelle in huys geroepen hem wylfende een oude kiste daer Helena haer in verborgen hadde. Ende als Helena hoozde dat haer de waerdinne gewesen hadde / so spozong zy terstont up de kiste / en viel booz de gezelle op haer knien / hem biddende om Gods wille dat hy haer dog wilde laten gaen / want hem met haerder dood hy niet geholpen was / en zy wert met allen seer weenende. Dit ziende de gezelle namse vriendelikh op van der aerde / ende zepde: Genadige voutwe / ik bid u / staecht u weenen / ik zwerf u by myn kreggsdom; dat u geen quaset zal geschieden / maer u sal meerder eere ende reberentie gedaen worden dan alle de Princen en Heeren dat ooyt u gedaen is. Daerom en wilt niet meer weenen; maer gaet met my in des Bisschops Paleis daer u Heer Vader / en u Man; en uwe twee kinderen zyn / en zy hebben na u gzoet

berlangen. Doen Helena hoozde datse hare twee kinderen zien soude; dewelke zy meinde dat dood hadden geweest; so vergat zy alle haer liden en droefheid / ende is also met de gezelle gegaan in des Bisschops Paleis; daer haer Vader ende haer Man de Coningen waren. En so haast als Coning Hendrik haer zag / so liep hy met luyder stemme tot Martijn en Brixius / seggende: kinderen / ziet hier uwer beider Moeder / ende myn Coninginne / ende Coning Anthonis dogter. Daer na liep Coning Hendrik haer Man / tot haer / ende kustese seer vriendelikh ende minnelikh / ende hy woende van groter blydschap en van vzeugde / om dat hy haer gebonden hadde. Ende zy wert so dik wylf en meensig-werf gekust van haer Man / en van Coning Anthonis haer Vader. dewelke al-te-samen haer om vergiffnisse baeden / van 't geen dat zy tegen haer misdaen hadden / 't welcke zy hun lieden seer geerne vergaf; Ende daer na dedese den Coning kleiden en habituren / also dat een det Coninginne toe-behoort / ende deden uproepen open Hof / van groter blydschap en vzeugden.

Hoe de Engel vertoonde Coning Hendrik in zyn Visioen, dat Martyn zyn Moeders hand weder aansetten zoude: Ende hoe Brixius trouwde de schone Ludinne de Dogter van Schotland.

Des nachts daer na / als Helena was gebonden / soo vertoonde hem de Engel Gods / aen Coning Hendrik / seggende tot hem aldus: onebied ulden Soone Martijn / ende zegget hem / dat hy zyns Moeders hand wederom aan haren arm zettet / ende is doen wegh geschepden. Ende des morgens vzoeg stont Coning Hendrik op / ende ging tot Martijn zynen Soone / ende zepde hem / dat de Engel hem beboolen hadde / dat hy zyn Moeder genesen zoude. Doe Martijn dit hoozde / verblipden hy heme

2

zeer /

geer / ende heeft zyn Moeders hand genomen; ende heeft die aan haren arm geset / aanroepende God dat hy zynen magt toonen wilde over zyne Moeder. En de hand is geheel blyven staan aan den arm: zonder eenig Lid-teken / of hy noopt af hadde geweest. Dooz welk Moeder zyn allegader verblijd waeren / ende dankten God vooz zyn dor gracie. Ende Byzylus trouwde doen de schoone Ludinne met grooter triumphe. Ende als deese Feeste gedaen was; zo stelden zy haar om na Romen te reysen tot den Paus Clemens / Helenaas Oom. En Coning Anthonis en Coning Hendrik / ende Helena met haer twee kinderen Martijn ende Byzylus; namen oozlof van den Bischof / hem dankende vooz zyne goedertierentheit die hy haar beweesen hadde. En doe betrokken zy van daar na Romen: ende zy zyn gekomen in de Stad Plepante / daer se de Coninginne seer feestelyk ontfing; want Helena veel conbersatie met Plapsante gehad hadde. Plapsante reysde met hun vreden na Romen / daer zy zeer blydelijk ontvangen wierden van den Paus. Ende als deese Heeren een wijle te Romen geweest hadden / zo nam Coning Anthonis oozlof

aan Helena / ende alle andere Vrienden / ende is gereysd na zyn stad Constantinopolen. En Byzylus en de schoone Ludinne reysden met hem. En als zy daer een wijle geweest hadden / so is Coning Anthonis ten lesten gestorven / en wert te Constantinopolen begraven met schoonder upt-baert en groote eere als dat behoorde. Ende Byzylus en de schoone Ludinne zyn Huisvrouw die besaten zeer minnelijk te saamen haar leeben het Koninkryk van Constantinopolen na haer Groot-baders dood; ende zyn beyde ten lesten gestorven. En Coning Hendrik ende Helena bleven hun leeben lang te Romen wonen / en zyn daer ten lesten gestorven. En haer Zoon Martijn reysde weder na Courz / daer hy namaels Bischof wiert / ende lejde een heylig leeben / ende is ten lesten gestorven / ende in het eeuwige leeben gebzagt / daer eeuwiglyken bzeugde is zonder eynde; daer duysent jaer is als eenen dag; daer blydschap is / dat geenes menschen herte bedenken en kan. Welke bzeugde te genieten / wil ons geeben de Almogende God / dooz zyne grondeloose barmhertigheit hier na in der eeuwigheit.

Dese Historie van den Verduldige Helena, is gevisiteert en geapprobeert van den Eerwaarde M. Jan en Gooswin van Oorschot, Prochiaan van St. Jacobs Kerke tot Antwerpen.

E Y N D E.

compl. J.

